

Michał Pieróg
Szczecin

Tajemnica spowiedzi świętej w prawie kanonicznym, polskim procesie cywilnym i karnym

Wstęp

Tajemnica spowiedzi świętej (*sigillum sacramentale*) jest szczególną instytucją, która determinowana jest zarówno przepisami polskiego porządku prawnego, jak i sankcjonowana przepisami prawa kanonicznego. Jej genezy należy doszukiwać się w pierwotnych standardach jakie obowiązywały w drugiej połowie II wieku. Z upływem lat sam sakrament pokuty i pojednania (zwany także „pieczęcią sakramentalną”¹), a co za tym idzie tajemnica spowiedzi świętej ulegała ewolucji wywołując skutek zarówno na gruncie porządku prawnego danego Kościoła bądź też związku wyznaniowego, jak i w ustawodawstwie poszczególnych państw.

Na wstępie należy podnieść, że polski ustawodawca nie zdecydował się na sformułowanie definicji legalnej „tajemnicy spowiedzi”. Wyróżnić możemy natomiast tajemnice, które są chronione ustawowo, a wśród nich tajemnicę zawodową, handlową, bankową, skarbową, aktów stanu cywilnego, ochrony życia i wiele innych. Tajemnica spowiedzi świętej wydaje się być natomiast jednym z elementów szerszej rozumianej tajemnicy sumienia i wyznania².

Ponadto ustawodawca nie zdecydował się na zdefiniowanie pojęcia „spowiedź” oraz „duchowny”. Co za tym idzie nie daje to pewności w zakresie natury informacji podlegających ochronie z mocy przepisów prawa. Takie działanie może w związku z tym mieć daleko idące konsekwencje, np. może spowodować niechęć do poufnego komunikowania się ze spowiednikiem. Jest to spowodowane tym, że penitent pozostaje w przekonaniu, iż przekazane

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, s. 350.

² K. Pachnik, *Odpowiedzialność karna duchownego przed sądem powszechnym* „Prokurator” 47 (2011), z. 3, s. 54.

informacje nie zostaną nigdy ujawnione³. Nadto związane jest to w istotą spowiedzi, która sprowadza się do obowiązku wyjawienia przez penitenta wszystkich grzechów⁴.

Co do zasady obowiązek zachowania w tajemnicy wiadomości powziętych w związku z udzielaniem sakramentu pokuty nie budzi żadnych wątpliwości i jest powszechnie akceptowany w prawie polskim, jak i również aprobowany przez zdecydowaną większość społeczeństwa. Jednakże coraz częściej w niektórych środowiskach (szczególnie lewicowych) pojawiają się postulaty ponownego zredefiniowania tajemnicy spowiedzi świętej, która na gruncie polskiego procesu karnego ma charakter absolutny, a w procesie cywilnym stanowi podstawę do uchylenia się od składania zeznań przez duchownego. Nie ma zatem możliwości zwolnienia kapłana z zachowania w tajemnicy wiadomości powziętych w związku ze spowiedzią świętą w procedurze karnej. Przeciwnicy tego rodzaju ograniczeń, a właściwie zakazów dowodowych argumentują, że wskazany przypadek jest obok tajemnicy obrończej jednym z dwóch bezwzględnych zakazów dowodowych (art. 178 Kodeksu postępowania karnego⁵). Wyżej wskazane okoliczności zestawiane są z innymi sytuacjami, gdzie istnieje możliwość zwolnienia z obowiązku zachowania tajemnicy np. zawodowej. Przykładowo lekarz obowiązany przepisami szczególnymi do zachowania tajemnicy lekarskiej może być z niej zwolniony przez upoważniony, władny do tego organ w trybie art. 180 § 2 k.p.k. W określonych sytuacjach istnieje także możliwość zwolnienia z tajemnicy służbowej.

Inaczej sytuacja przedstawia się na gruncie polskiej procedury cywilnej, gdzie w treści art. 261 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego⁶ wskazano, że duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu na spowiedzi. Składanie zeznań przez duchownego uznano za instytucję o charakterze fakultatywnym, pozostawiając mu tym samym ostateczną decyzję co do wystąpienia w procesie w charakterze świadka na okoliczności objęte ową tajemnicą. Decyzja ta podlega kontroli sądu orzekającego.

Już w tym miejscu wskazać należy na podstawową różnicę w zakresie tajemnicy spowiedzi świętej na gruncie procedury cywilnej i karnej. Otóż w tej pierwszej nie doznaje ona charakteru bezwzględnego zakazu dowodowego, natomiast w drugim przypadku nie ma w ogóle prawnej możliwości przeprowa-

³ M. Jurzyk, *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2 (2004), s. 67.

⁴ H. M. Jagodziński, *Historia i kompetencje Penitencjarii Apostolskiej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 12 (2013), s. 140.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555), zwana dalej k.p.k.

⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2014 r., poz. 12), zwana dalej k.p.c.

dzenia dowodu z zeznań duchownego co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi. W przypadku k.p.k. postuluje się, aby złagodzić ten zakaz dowodowy, szczególnie w przypadkach dotyczących przestępstw o charakter terrorystycznym czy też przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości albo Rzeczypospolitej Polskiej (zgodnie z systematyką Kodeksu karnego⁷).

Tajemnica spowiedzi świętej odnosi się w każdym przypadku do sytuacji, gdy dany Kościół bądź też związek wyznaniowy w swoich wewnętrznych uregulowaniach przewiduje instytucję indywidualnej rozmowy między podmiotem do tego uprawnionym (spowiednikiem) a wiernym (penitentem) połączonej z jej szczególnym charakterem w wymiarze religijnym.

Bezspornym jest, że w realiach polskiego społeczeństwa główną rolę będzie odgrywała religia rzymskokatolicka. W Polsce aż 92,2% obywateli deklaruje się jako wyznawcy religii pozostającej pod kognicją Stolicy Apostolskiej⁸. Co za tym idzie przystępując do analizy wyżej wskazanych aspektów proceduralnych należy je poprzedzić unormowaniami obowiązującego prawa kanonicznego, którymi związany jest nie tylko kapłan i instytucje kościelne, ale także inne podmioty w ramach struktury kościelnej⁹. Jednak należy mieć także na uwadze, że także Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich stanowi, iż prezbiterzy zobligowani są do zachowania w tajemnicy informacji powziętych w związku z sakramentem pokuty, a dodatkowo na odpowiedzialność w postaci ekskomuniki narażają się również osoby, które słuchają spowiedzi bez właściwego umocowania¹⁰.

Skomplikowana okazuje się być sytuacja prawna osoby duchownej, gdzie z jednej strony obowiązana jest do przestrzegania przepisów powszechnie obowiązującego prawa krajowego, a z drugiej strony jej powinnością jest respektowanie uregulowań wewnętrznych Kościoła katolickiego. Wynika to wprost z treści art. 2 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2013 r., poz. 1169), który stanowi że Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami. Ustawa ta została uchwalona jeszcze przed podpisaniem Konkordatu¹¹. Dlatego też trzeba uwzględnić każdorazowo reguły kolizyjne, dokonując wykładni

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

⁸ <http://natemat.pl/52507,ponad-35-mln-katolikow-w-polsce-najwiekszy-odsetek-na-swiecie>. (12.04.2015 r.).

⁹ Kodeks prawa kanonicznego (*Corpus Iuris Canonici*) ogłoszony powagą papieża Jana Pawła II dnia 25 stycznia 1983 r. dekretem *Sacrae disciplinae leges*, promulgowanego w *Acta Apostolicae Sedis (vol. LXXV, Pars II)*, zwany dalej c.i.c.

¹⁰ M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 2004, s. 197.

¹¹ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. Nr 51, poz. 318).

wskazanej ustawy zgodnie z Konkordatem i Konstytucją RP¹², gdzie nie można jednocześnie pominąć historycznego wydzwiku wskazanego aktu normatywnego, uchwalonego na przełomie zmian ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej.

1. Tajemnica spowiedzi świętej w świetle prawa kanonicznego

W pierwszej kolejności zaznaczyć należy, iż wbrew nielicznym głosom pojawiającym się niekiedy w środkach masowego przekazu¹³ obowiązek kapłana dotyczący zachowania tajemnicy spowiedzi świętej ma w prawodawstwie kościelnym charakter powszechny i absolutny.

Sama tajemnica spowiedzi stanowi wielowiekową oraz niepodważalną tradycję Kościoła katolickiego, zgodnie z którą to co grzesznik przystępujący do sakramentu pokuty i pojednania przekazuje swojemu spowiednikowi jest przeznaczone dla Boga i tylko dla Boga, w związku z tym musi takim pozostać poprzez brak ingerencji innego człowieka¹⁴. Jest ona w ujęciu historycznym konsekwentnie realizowana, czego przykładem jest św. Jan, który zamordowany został przez króla Czech Wacława IV w 1393 r., ponieważ odmówił ujawnienia tajemnicy spowiedzi małżonki królewskiej – królowej Zofii Bawarskiej¹⁵.

Obowiązek ten pierwszy raz formalnie wprowadzony został od Soboru Latańskiego IV, który miał miejsce w 1215 r. i sformułował zobowiązanie duchownych do absolutnego i całkowitego milczenia w sytuacjach będących przedmiotem spowiedzi. Jego istota podkreślana jest do dnia dzisiejszego i pojmowana jako oddanie chwały Bogu, który zbawia¹⁶. Nadto w ocenie teologów stanowi ona niewątpliwie ochronę dobrego imienia, ale także godności ludzkiej, czci, a nawet intymności penitenta¹⁷.

Sakrament pokuty uregulowany został w księdze c.i.c. dotyczącej uświęcających zadań Kościoła. W pierwszej kolejności prawodawstwo Stolicy Apo-

¹² B. Rakoczy, *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 21.

¹³ Jeden z duchownych wskazał, że o ile prawdą jest że tajemnica spowiedzi w stosunku do księdza ma charakter wiążący, o tyle może ona zostać uchylone na prośbę tego, który się spowiadał bądź też z inicjatywy samego księdza, zob. <http://mateusz.pl/czytelnia/js-tspowiedzi.htm> (12.04.2015).

¹⁴ M. Pastuszko, *Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania*, „Prawo kanoniczne” 39 (1996), nr 1-2, s. 17-67.

¹⁵ A. Urbański, *Pięknie u Nepomuca*, „Gość Gdański” 6 (352), s. 1.

¹⁶ Homilia papieża Franciszka wygłoszona w dniu 26 października 2013 r. o istocie sakramentu pokuty.

¹⁷ O. P. Skonieczny, *Pojęcie dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220*, „Prawo kanoniczne” 52 (2009), nr 1-2, s. 81.

stolskiej określa, że miejscem właściwym przyjmowania spowiedzi jest kościół lub kaplica. Takie uregulowanie ma na celu zachowanie jak największej dyskrecji oraz zapewnienie poufności kontaktu między penitentem, a kapłanem bez uczestnictwa osób trzecich.

Do samej tajemnicy spowiedzi świętej odwołuje się kan. 983 § 3 c.i.c., który przewiduje iż ma ona charakter nienaruszalny, co oznacza iż nie wolno spowiednikowi słowami lub w jakikolwiek inny sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny w czymkolwiek zdradzić penitenta. Obowiązek ten pozostaje niezmienny¹⁸, choć został technicznie rozszerzony także na występujący w spowiedzi inny podmiot, jakim jest tłumacz. W kolejnym kanonie z kolei wskazano, że korzystanie z wiadomości uzyskanych w spowiedzi powodujących uciążliwość dla penitenta, nawet przy wykluczeniu wszelkiego niebezpieczeństwa wyjawienia przybiera postać bezwzględnego zakazu.

Naruszenie wyżej wskazanego dyspozycji obwarowane jest sankcją o charakterze karnym. Otóż c.i.c. przewiduje *excommunicatio latae sententiae*, czyli ekskomunikę następującą z mocy samego prawa (*ipso iure*). Następuje ona niejako automatycznie i dla swojej ważności nie wymaga potwierdzenia przez odpowiedni organ znajdujący się w ramach struktury organizacyjnej Kościoła katolickiego. W związku z tym kapłan naruszający tajemnicę spowiedzi świętej tak bardzo przez swoje działanie oddala się od Kościoła, że nie jest już uważany za jego pełnoprawnego członka.

Prawo kanoniczne sankcję ekskomunikacji z mocy prawa nakłada na kapłana za bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi świętej w trybie kan. 1388 § 1 c.i.c. Potwierdzone to zostało również w dekreście ogólnym Kongregacji Nauki Wiary z dnia 23 września 1988 r. dotyczącym rejestrowania za pomocą środków technicznych spowiedzi prawdziwej lub symulowanej własnej bądź osoby trzeciej.

Należy zauważyć, że prawodawstwo watykańskie rozszerza krąg podmiotów obowiązanych do zachowania tajemnicy spowiedzi świętej nie tylko na kapłana i tłumacza, ale także na teologa, z którym spowiednik konsultuje dany *casus*, na osoby przez przypadek słyszące spowiedź (np. inni wierni w kościele). Z tym zastrzeżeniem jednak, że te ostatnie zobowiązane są do zachowania sekretu, a ten w odróżnieniu od tajemnicy nie pociąga za sobą odpowiedzialności o charakterze karnoprawnym¹⁹. Rodzi to istotne konsekwencje na gruncie polskiego procesu karnego i cywilnego, o czym będzie mowa w dalszej części opracowania.

W doktrynie prawa kanonicznego wyróżnia się kilka aspektów materii spowiedzi świętej, tj. wszystkie grzechy, poczucie winy i kary kościelne, wszystkie okoliczności grzechów, wszystkie przedmioty grzechu oraz wszystkich

¹⁸ Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz, Lex 2015.

¹⁹ J. Szyran, *Tajemnica spowiedzi*, „Posłaniec św. Antoniego z Padwy” 16 (2011), nr 1, s. 24.

„wspólników” grzechu. Z kolei rygorom prawnym tajemnicy spowiedzi nie podlegają takie okoliczności jak sam fakt spowiedzi, defekty penitenta znane nienależnie od wyznawanych grzechów (cechy wyglądu zewnętrznego), sprawy sumienia w pewnych przypadkach nieobjęte tajemnicą, kwestie które były wcześniej wyznawane na forum publicznym, odbycie rozmowy poza sakramentem, symulacja spowiedzi (np. przed przystąpieniem do Komunii Świętej) albo świadome spowiadanie się przed osobą świecką. Istota naruszenia tajemnicy sprowadza się do świadomego i dobrowolnego ujawnienia osoby penitenta, jego grzechu albo okoliczności jego popełnienia²⁰.

Poczynione wyżej uwagi będą miały bardzo istotne znaczenie w zakresie rozważań nad instytucją tajemnicy spowiedzi świętej w polskim procesie karnym i polskim procesie cywilnym. Okazuje się bowiem, że nie wszystkie wymogi prawa kościelnego są wprost przetransponowane na grunt polskiego porządku prawnego, w szczególności w zakresie przedmiotowo – podmiotowym.

2. Tajemnica spowiedzi świętej jako zakaz dowodowy

Z punktu widzenia postępowania dowodowego, kluczowe uregulowania znajdują się w k.p.c. oraz k.p.k., jako podstawowych ustaw proceduralnych. W pierwszej kolejności zgodnie z brzmieniem tematu opracowania należy podkreślić, że przedmiotem analizy będą przepisy regulujące procedurę karną w zakresie możliwości przesłuchania w charakterze świadka duchownego co do faktów, o których powziął wiadomość w trakcie spowiedzi. Następnie analizie poddane zostaną analogiczne uregulowania zawarte w postępowaniu cywilnym. Jest to istotne z uwagi na wykazanie wzajemnych korelacji i podobieństw pomiędzy tymi dwoma ustawami o charakterze procesowym, a także różnic w regulowaniu omawianej kwestii.

Jak już wcześniej wspomniano zgodnie z brzmieniem art. 178 pkt 2 k.p.k. nie wolno przesłuchiwać jako świadków duchownych co do faktów, o których dowiedzieli się przy spowiedzi. Wynika z tego, że zakaz dowodowy skonstruowany został w sposób mieszany, mianowicie zarówno przedmiotowy jak i podmiotowy. Bowiem nic nie stoi na przeszkodzie, ażeby duchowny w procesie zeznawał w charakterze świadka poza okolicznościami związanymi z tajemnicą spowiedzi. Ponadto ten zakaz, podobnie jak w przypadku tajemnicy obrończej dotyczy wszelkich informacji związanych z sakramentem pokuty, a w przypadku tajemnicy obrończej związanych z pełnieniem funkcji²¹. Nie ma przy tym

²⁰ Tamże, s. 24-25.

²¹ L. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 178 Kodeksu postępowania karnego*, Lex 2015.

znaczenia, czy informacje te są istotne czy też nie dla rozstrzygnięcia toczącej się sprawy.

Wskazany zakaz dowodowy ma charakter absolutny, a ustawodawca nie przewidział żadnego wyjątku od obowiązującej reguły. Wskazana ustawa proceduralna w najpełniejszy sposób realizuje postulaty wynikające z prawa kanonicznego, choć nie dokonuje tego kompleksowo. W pierwszej kolejności należy podkreślić, iż kapłan w procesie karnym występuje jak świadek składający zeznania na określone okoliczności związane z popełnionym przestępstwem. Jednak warto zwrócić uwagę na okoliczność, że omawiany zakaz ma charakter względny, co oznacza że odnosi się on jedynie do dowodzenia określonym dowodem. W związku z tym nic nie stoi na przeszkodzie, aby dowieść danej okoliczności innymi dowodami, np. dowód z dokumentów, zeznań innych świadków, z opinii biegłego. Krytycznie jednak należy odnieść się do stanowiska niektórych przedstawicieli doktryny procesu karnego, którzy twierdzą, że omawiany zakaz oznacza niedopuszczalność wzywania i przesłuchiwania w charakterze świadków osób wskazanych w tym przepisie na okoliczności objęte zakazem przesłuchiwania. Tym samym nie ma obowiązku stawiania się na takie wezwanie²². Jest to zbyt daleko idące uogólnienie, ponieważ sam przepis art. 178 k.p.k. odnosi się tylko i wyłącznie do wiadomości powziętych w związku z indywidualną spowiedzią. Dlatego też istnieje możliwość przesłuchania duchownego, np. co do faktów z całkowicie innej materii (choćby stosunków między oskarżonym a pokrzywdzonym). Podobnie sytuacja kształtuje się w przypadku tajemnicy obrończej.

Równolegle zaaprobować należy stanowisko T. Grzegorzcyka w aspekcie, w jakim wskazuje, że omawiany zakaz nie obejmuje sytuacji, gdy duchowny składa oświadczenia z własnej inicjatywy (dotyczące tajemnicy spowiedzi). W takiej sytuacji nie można oświadczeń duchownego traktować jako dowód w sprawie, ale mogą się one okazać przydatne i być wykorzystane w ramach działań operacyjnych organów ścigania²³.

Odmienne sytuacja prawna duchownego kształtuje się w procedurze cywilnej. Zgodnie z art. 261 § 2 k.p.c. duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu na spowiedzi. W procesie cywilnym ochrona tajemnicy spowiedzi nie przybiera postaci zakazu dowodowego o charakterze absolutnym. Ustawodawca decyzję co do złożenia zeznań w charakterze świadka pozostawia duchownemu (naturalne podlega ona kontroli procesowej sądu). Słusznie podnosi się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że przepis ten znajduje zastosowanie w stosunku do tych wyznań, które podobnie jak w przypadku k.p.k.

²² T. Grzegorzcyk, *Komentarz aktualizowany do art. 178 Kodeksu postępowania karnego*, Lex 2015.

²³ Tamże.

przewidują instytucję indywidualnej spowiedzi świętej, przy czym wyjątkowość tego zakazu nie może ulegać wykładni rozszerzającej²⁴. Należy mieć również na uwadze, że obowiązek zachowania tajemnicy spowiedzi nie ustaje po przeprowadzeniu procesu sekularyzacji, czyli przeniesieniu ze stanu duchownego do stanu świeckiego²⁵.

Z oczywistych względów prawo do odmowy zeznań podlega kontroli i ocenie procesowej dokonywanej przez sąd. Spowiedź oprócz wymogów wskazanych powyżej musi mieć także charakter poufny. Tym samym nie można uznać za spowiedź na gruncie k.p.c. tzw. spowiedzi powszechnej (odbywającej się przy obecności osób postronnych).

W doktrynie procesu cywilnego podkreśla się również, że skorzystanie przez duchownego z prawa odmowy odpowiedzi nie może być uznane przez sąd za potwierdzenie istnienia faktu, co do którego świadek nie chciał udzielić odpowiedzi²⁶.

Zakończenie

Instytucja spowiedzi świętej regulowana w swoich założeniach w przepisach wewnętrznych poszczególnych Kościołów oraz związków wyznaniowych pozostaje poza kręgiem zainteresowań państwa. Gwarantowane jest to między innymi przepisami samej Konstytucji RP konstytuującej wolność sumienia i wyznania. Mimo wszystko jednak bezspornym jest, że w obecnych uregulowaniach polskiego porządku prawnego odgrywa ona istotną rolę i wywiera określony wpływ na procedowanie sądownictwa powszechnego. Hybrydowy charakter spowiedzi świętej jest o tyle ciekawą konstrukcją prawną, że regulowany jest także przepisami z zakresu kościelnego prawa kanonicznego.

Reasumując, należy podkreślić kluczowe różnice oraz podobieństwa pomiędzy tymi dwoma autonomicznymi w stosunku do siebie systemami prawnymi.

W pierwszej kolejności zaznaczenia wymaga okoliczność, że prawo kanoniczne reguluje z oczywistych względów sakrament pokuty i pojednania w sposób zdecydowanie szerszy niż prawo polskie. Podstawą, na której opiera się spowiedź święta jest poufny i indywidualny charakter. Zarówno w procedurze karnej, jak i w postępowaniu cywilnym spowiedź musi mieć charakter indywidualny (nigdy charakter powszechny) i cechować się brakiem normatywnej

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1937 r., sygn. akt I K 454/37, OSNK 1938, Nr 1, poz. 11.

²⁵ B. Rakoczy, *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu cywilnym, karnym i administracyjnym*, „Przegląd Sądowy” (2003), nr 11-12, s. 126.

²⁶ K. Knoppek, *Komentarz do art. 261 Kodeksu postępowania cywilnego*, Legalis 2015.

możliwości ujawnienia treści rozmowy między spowiednikiem a duchownym, aby wywołać określone skutki procesowe.

Kodeks prawa kanonicznego rozszerza obowiązek zachowania tajemnicy spowiedzi na podmioty znajdujące się poza relacją spowiednik – penitent. Obejmuje on bowiem m.in. tłumaczy. Natomiast przepisy k.p.k. oraz k.p.c. odnoszą się w zakresie zakazów dowodowych jedynie do osób duchownych, posiadających taki status przyznany im wewnętrznymi przepisami prawa kościołów i związków zawodowych. Ustawowe ograniczenia rozszerzane zostają jedynie na osoby duchowne po przejściu w stan świecki w wyniku sekularyzacji, z tym zastrzeżeniem, że spowiedź nastąpiła w czasie, gdy korzystali ze statusu osoby duchownej. Problematycznym natomiast okazuje się sama ważność spowiedzi świętej. Prawo kanoniczne określa przypadki, w których nie może ona korzystać z dobrodziejstw sakramentu pokuty i pojednania. W doktrynie istnieje spór co do tego, czy taka spowiedź podlega ograniczeniom określonym w art. 178 pkt 2 k.p.k. oraz art. 261 § 2 k.p.c. Polemika w tym przedmiocie trwa nadal i nie została rozstrzygnięta na gruncie teoretycznym.

Kluczową różnicą między uregulowaniami dwóch podstawowych dla polskiego porządku prawnego ustaw proceduralnych jest zakres zakazu dowodowego. W procedurze karnej nie doznaje on żadnych ograniczeń, co oznacza (jak już wcześniej wspomniano), że w ogóle niedopuszczalne jest przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka będącego duchownym w zakresie informacji powziętych w związku ze spowiedzią. Natomiast procedura cywilna przewiduje taką możliwość konstytuując jedynie możliwość odmowy składania zeznań. Jednak należy mieć na uwadze, że osoba duchowna związana jest nie tylko przepisami prawa polskiego, ale także przepisami prawa kościelnego. Determinuje to ewidentną kolizję między k.p.c. a c.i.c. Dlatego też w normalnym stanie rzeczy trudno jest sobie wyobrazić sytuację, w której kapłan ujawniłby tajemnicę spowiedzi świętej w trakcie postępowania cywilnego, tym samym przeciwstawiając się uregulowaniom kan. 983 § 3 c.i.c., co skutkowałoby nałożeniem na niego ekskomuniki z mocy prawa, która nie wymaga przeprowadzenia kościelnego postępowania sądowego²⁷.

W tym miejscu należy postawić podstawowe pytanie: czy ważniejszym z punktu widzenia systemu prawa jest zachowanie konstytucyjnie gwarantowanej wolności sumienia i wyznania, czy też może jej ograniczenie w niektórych sytuacjach. Od czas do czasu w doktrynie procesu karnego pojawiają się postulaty aby ograniczyć omawiany zakaz dowodowy poprzez wskazanie katalogu przestępstw, w przypadku których owe ograniczenia by nie obowiązywały,

²⁷ Szerzej na temat postępowania dowodowego na przykładzie procesu kanonizacyjnego: H. Misztal, *Zastosowanie norm Kodeksu prawa kanonicznego do postępowania w sprawach kanonizacyjnych*, „Śląskie Studia Historyczno – Teologiczne” 34 (2001), s. 154-172.

np. przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Jednak wskazane propozycje przedstawiają jedynie jeden punkt widzenia, nie dający się w ogóle pogodzić w przepisami samej Konstytucji RP, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Konkordatu oraz wewnętrznymi uregulowaniami kościołów i związków wyznaniowych.

Streszczenie

Opracowanie jest próbą usystematyzowania funkcjonowania instytucji tajemnicy spowiedzi w polskim systemie prawnym i jego wpływu na prawo procesowe. W pierwszej kolejności autor wskazuje na uregulowania obowiązujące na gruncie prawa kościelnego, a następnie określa istotę indywidualnej spowiedzi i w jaki sposób kształtuje ona procedowanie przed polskimi sądami powszechnymi. W kolejnej części analizie poddane zostają kwestie ściśle związane z przesłuchaniem kapłana w charakterze świadka na okoliczności, o których powziął wiedzę w trakcie sakramentu spowiedzi na gruncie procesu karnego, gdzie ta okoliczność stanowi absolutny zakaz dowodowy. Z kolei proces cywilny przewiduje jedynie, iż informacje objęte tajemnicą spowiedzi stanowią jedynie podstawę do odmowy składania zeznań. W ostatniej części autor wskazuje na korelację między przepisami polskiego ustawodawcy i unormowaniami kodeksu prawa kanonicznego.

SŁOWA KLUCZOWE: postępowanie karnego, postępowanie cywilne, tajemnica spowiedzi, świadek

Summary

The secret confession in canon law, Polish civil and criminal process

Develop an attempt to systematize the functioning of the institution secret confession in the Polish legal system and its impact on procedural law. The first attempts to define this structure to indicate the regulations then in canon law. Are then discussed the various regulations in the Code of Criminal Procedure, where the priest hearing the circumstances are subject to an absolute prohibition of confession evidence and the Code of Civil Procedure, where the secret of confession is the only basis for refusing to testify by a cleric listened as a witness. In the final part the author indicates the correlations between the laws of the Polish legislator, and unormowaniami law code of canon law.

KEYWORDS: criminal proceedings, civil proceedings, secret confession, witness

Bibliografia

Akty prawne:

- Kodeks prawa kanonicznego (Corpus Iuris Canonici) ogłoszony powagą papieża Jana Pawła II dnia 25 stycznia 1983 roku dekretem Sacrae disciplinae leges, promulgowanego w Acta Apostolicae Sedis (vol. LXXV, Pars II).
- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. (Dz. U. Nr 51, poz. 318).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2014 r., poz. 12).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Orzecznictwo:

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1937 roku, sygn. akt I K 454/37, OSNK 1938, Nr 1, poz. 11.

Monografie:

- Grzegorzeczyk T., *Komentarz aktualizowany do art. 178 Kodeksu postępowania karnego*, Lex 2015.
- Knoppek K., *Komentarz do art. 261 Kodeksu postępowania cywilnego*, Legalis 2015.
- Pastuszko M., *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 2004.
- Paprzycki L., *Komentarz aktualizowany do art. 178 Kodeksu postępowania karnego*, Lex 2015.
- Rakoczy B., *Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2008.

Artykuły:

- Jagodziński H. M., *Historia i kompetencje Penitencjarii Apostolskiej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 12 (2013), s. 129-154.
- Jurzyk M., *Ochrona spowiedzi w postępowaniu dowodowym a prawa penitenta i duchownego*, „Radca Prawny” 2 (2004), s. 67-81.
- Pachnik K., *Odpowiedzialność karna duchownego przed sądem powszechnym*, „Prokurator” 47 (2011), nr 3, s. 52-59.
- Pastuszko M., *Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania*, „Prawo kanoniczne” 39 (1996), nr 1-2, s. 17-67.
- Rakoczy B., *Tajemnica spowiedzi w polskim postępowaniu cywilnym, karnym i administracyjnym*, „Przegląd Sądowy” 11-12 (2003), s. 125-136.
- Skonieczny O. P., *Pojęcie dobrego imienia (bona fama) w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r. Jana Pawła II na podstawie kan. 220*, „Prawo kanoniczne” 52 (2009), nr 1-2, s. 59-84.

Szyran J., *Tajemnica spowiedzi*, „Posłaniec św. Antoniego z Padwy” 16 (2011), nr 1, s. 24-25.

Urbański A., *Pięknie u Nepomuca*, „Gość Gdański” 6 (352), s. 1-2.

Źródła internetowe:

<http://mateusz.pl/czytelnia/js-tspowiedzi.htm>

<http://natemat.pl/52507,ponad-35-mln-katolikow-w-polsce-najwiekszy-odsetek-na-swiecie>